Kimmo Virolainen

8.3.2024
SP/FIVA-EI RAJOITETTU

Julkinen SP/2024/129

Asiantuntijalausunto selvitykseen valtioneuvoston avaintavoitteista EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan vaikuttamiseksi

Kiitän mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selvityksestä koskien avaintavoitteita EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan vaikuttamiseksi. Keskityn lausunnossani keskuspankkitoiminnan kannalta oleellisiin asioihin.

E-kirjeessä esitetyt Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan ovat Euroopan strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen. Nämä ovat kannatettavia pääprioriteetteja.

Avaintavoitteita määriteltäessä on otettava huomioon globaalin toimintaympäristön hyvin merkittävät muutokset viime vuosien aikana. Pitkän aikavälin trendien – digitalisaatio ja ilmastonmuutos – lisäksi toimintaympäristöä ovat muokanneet koronapandemia ja geopolitiikan paluu. Venäjän edelleen jatkuva hyökkäyssota Ukrainassa ja yhä pitemmälle etenevän maailmantalouden fragmentaation uhka korostavat vahvan, yhtenäisen ja kriisinkestävän Euroopan unionin merkitystä Suomelle. Kriisinkestävyyden ohella on tarpeen vahvistaa Euroopan kilpailukykyä.

Strateginen kilpailukyky

E-kirjeessä esitetty näkemys, jonka mukaan EU:n strateginen kilpailukyky perustuu unionin omien vahvuuksien edelleen kehittämiselle ja markkinaehtoisille ratkaisuille, on perusteltu. Tässä konkreettiset toimet sisämarkkinoiden vahvistamiseksi, mukaan lukien tehokas kilpailu- ja valtiontukipolitiikka, ovat avainasemassa. On helppo yhtyä näkemykseen valtiontukikilpailun haitallisista vaikutuksista sekä riskeistä EU:n yhtenäisyydelle ja sisämarkkinoiden toimivuudelle.

Avoin, sääntöpohjainen ja vastuullinen kansainvälinen kauppa on erittäin tärkeä EU:n kilpailukyvylle. Se on erityisen tärkeää Suomen kaltaisen pienen avotalouden näkökulmasta. Tästä huolimatta on tärkeää tunnistaa EU:n haavoittuvuudet strategisesti tärkeillä sektoreilla sekä tarvittaessa irtautua haitallisista riippuvuuksista, kuten E-kirjeessä todetaan. Haitallisia riippuvuuksia rajoitettaessa on kuitenkin varottava kauppaa rajoittavien toimenpiteiden itseään vahvistavan haitallisen kierteen syntyminen.

Vakaa, tehokas ja toimintakykyinen rahoitusmarkkina on avaintekijä talouskasvun, investointien ja innovaatioiden mahdollistajana. Vahva pankkisektori ja hyvin toimiva pääomamarkkina ovat keskeisiä strategisen kilpailukyvyn tavoitteiden saavuttamisessa.

Kimmo Virolainen

8.3.2024
SP/FIVA-EI RAJOITETTU

Julkinen SP/2024/129

E-kirjeessä esitetään tavoite paremmasta ja vähäisemmästä EU-sääntelystä. On tärkeää, että uuden sääntelyn valmistelussa erityistä huomiota kiinnitetään ennakoitavuuteen ja joustavuuteen. Ennakoitavuus on tärkeää investointien kannalta. Toisaalta toimintaympäristön ja erityisesti teknologian nopea kehitys voi edellyttää joustavuutta.

Myös sääntelyn kehittäminen niin, että se olisi mahdollisimman tarkoituksenmukaista, on järkevä tavoite. On kuitenkin tärkeää ylläpitää sellaista rahoitus- ja pankkisektorin sääntelyä, joka vahvistaa järjestelmän kriisinsietokykyä monentyyppisiä uhkia vastaan. EU:n rahoitussektorin viime vuosien kriisinkestävyys on globaalin finanssikriisin jälkeen toteutettujen mittavien sääntelyuudistusten ansiosta vahvistunut. EU:n ja Suomen etu on varmistaa sääntelykehikon viimeisten, pankki- ja pääomamarkkinaunionia koskevien osien loppuun saattaminen. Jäsenmaiden erityispiirteiden huomioiminen EU-sääntelyn valmistelussa on tärkeää, mutta samalla on pidettävä huolta siitä, että sisämarkkinoiden fragmentaatio ei lisäänny eikä yritysten maiden rajat ylittävä toiminta vaikeudu.

E-kirjeessä mainitut osaamisen kehittämiseen liittyvät toimet ja innovaatioita tukeva politiikka, mukaan lukien kilpailukykyä tukeva koulutus ja tutkimus, ovat tärkeässä roolissa EU:n vastatessa kovenevaan globaaliin kilpailuun investoinneista, osaavasta työvoimasta ja teknologisesta johtajuudesta.

Talous ja rahoitus

Suomen talous on viime vuosina ja vuosikymmeninä kiinnittynyt aiempaa tiukemmin osaksi Eurooppaa. Suomalaiset kuluttajat ja yritykset toimivat nyt EU:n sisämarkkinoilla. Monet taloutta koskevat päätökset tehdään koko EU:lle tai euroalueelle, ja Suomi osallistuu niitä koskevaan päätöksentekoon. E-kirjeessä esitetty Suomen tavoite globaalisti vahvasta ja toimintakykyisestä Euroopan unionista, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja, on luonnollisesti kannatettava.

EU ja talous- ja rahaliitto kehittyvät jatkuvasti. Erilaiset koetut kriisit ovat usein nostaneet unionin puutteita tai ongelmakohtia esiin, ja kriiseihin on jouduttu reagoimaan usein nopeasti neuvotelluilla eikä aina ideaaleilla ratkaisuilla. Kriisien jälkeen unionin kehittämistyö on saanut usein pontta. Tähän kehittämistyöhön Suomellakin pitäisi olla valmiutta. Ideaalitilanteessa kriisinkestävyyttä kyettäisiin vahvistamaan jo ennalta. Nykyisillä EU:n resursseilla näihin tavoitteisiin tuskin päästään.

Viime vuosina koetut pandemia, Venäjän hyökkäyssota ja siitä seurannut energiamarkkinoiden myllerrys ovat jälleen osoittaneet sekä rajat ylittävän yhteistyön mahdollisuudet että ongelmakohdat. Ilmastonmuutos on erityisen polttava globaali haaste, johon EU:lla on teknologiset ja taloudelliset mahdollisuudet vastata.

Kimmo Virolainen

8.3.2024
SP/FIVA-EI RAJOITETTU

Julkinen SP/2024/129

Kun tavoitteena on, että EU ja rahaliitto tukevat aiempaa vahvemmin EU-kansalaisten taloudellista hyvinvointia, yhteisten rakenteiden pitää parantaa talouskasvun ja työllisyyden edellytyksiä, talouden iskunkestävyyttä sekä tukea yhteisiä tavoitteita. Hintavakaus ja rahoitusvakaus ovat tässä keskeisiä tukipilareita sen ohella, että kullakin jäsenvaltiolla on vastuu maansa kestävästä taloudenpidosta ja uudistumisesta. Lisäksi on vahvistettava yhteisiä järjestelmiä, jotka koskevat taloudellista integraatiota, koordinaatiota ja riskinjakoa. Keskeisiä elementtejä tässä ovat rahoitusjärjestelmän yhdentyminen ja vakaus, sisämarkkinoiden syventäminen, julkistalouksien vahvistaminen sekä yhteisten, koko unionia hyödyttävien fiskaalisten järjestelyjen kehittäminen.

Julkisen talouden kestävyys jäsenmaissa on talous- ja rahaliiton sekä koko Euroopan unionin vakauden kannalta olennaista. Valta ja vastuu julkisen talouden hoidosta on yksinomaan jäsenvaltioilla. Euroopan unionin perussopimus asettaa kuitenkin yhdessä vakaus- ja kasvusopimuksen kanssa puitteet kestävän julkisen talouden hoidolle. Kun EU:n finanssipolitiikan sääntöjen uudistus astuu voimaan, on tärkeää vaikuttaa siihen, että sovittavien käytäntöjen mukainen sääntöjen tulkinta ja toimeenpano tukevat sääntöjen vaikuttavuutta ja uskottavuutta, ja siten vahvistavat jäsenmaiden velkakestävyyttä.

Nykyisten rakennerahastojen ja muun yhteisen varainkäytön lisäksi uudet yhteiset fiskaaliset välineet voivat olla tarpeen, kun rahoitetaan yhteisiä, jäsenmaiden rajat ylittäviä EU-tason hankkeita kuten kestävän kehityksen edistäminen, tuottavuuden parantaminen tai EU:n strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen. EU:n nykyinen budjetti on kuitenkin suhteellisen pieni. Menojen uudelleenkohdentamisen budjetin sisällä tulisi olla ensisijainen ja jatkuva menettelytapa, mutta jos budjetin avulla halutaan panostaa aiempaa suurempiin haasteisiin, myös sen koon pitäisi todennäköisesti olla suurempi. Tällöin Suomen maksuosuuden kasvattamista tuskin voidaan välttää, ellei fiskaalista kapasiteettia vahvisteta EU:n velanotolla.

Rahaliitossa rahapolitiikka on yhteistä. Keskuspankin näkökulmasta yhteiset fiskaaliset välineet ja turvallisina sijoituskohteina toimivat yhteiset velkapaperit vähentäisivät rahapolitiikan kuormitusta sekä tukisivat rahapolitiikan tehokasta ja tasaista välittymistä euroalueella. Yhteinen fiskaalinen väline voisi tukea finanssipolitiikan mitoittamista sopivaksi koko euroalueen näkökulmasta ja finanssipoliittista elvytystä voitaisiin tarvittaessa kohdentaa ilman, että rahapolitiikan tasainen välittyminen vaarantuu merkittävästi.

Yhteisten fiskaalisten välineiden suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon se, millaiset taloudelliset kannustimet se luo jäsenmaille. Vapaamatkustaminen ja liiallinen riskinotto on vältettävä. Yhteisten fiskaalisten välineiden pitää täyttää se vaatimus, että varat tarjoava taho päättää niiden käytöstä tai sen periaatteista. Pysyviä tulonsiirtomekanismeja ei pidä luoda ilman poliittisia perusteita. Rahoituksen kohteet pitäisi valita yhä suuremmassa määrin toiminnan laadun ja koko unionin laajuisen vaikuttavuuden perusteella sen sijaan, että rahoitusta allokoidaan jäsenmaille muilla kriteereillä etukäteen.

Kimmo Virolainen

8.3.2024
SP/FIVA-EI RAJOITETTU

Julkinen SP/2024/129

Finanssipolitiikka on ensisijaisesti kunkin jäsenmaan omalla vastuulla. Erityisesti suurempien vaikeuksien koittaessa, voi olla tarve yhteisille fiskaalisille toimille kansallisten toimien lisäksi. Pandemiaoloissa havaittiin, että jo päätös yhteisistä EU-tason toimista rauhoitti rahoitusmarkkinoita ja lisäsi luottamusta EU:n selviämiseen kriisistä. NextGenerationEU-välineen toteutusta ja vaikuttavuutta on syytä seurata ja analysoida erityisen tarkasti, sekä arvioida, miltä osin siitä kannattaisi ottaa oppia EU:n yhteisten fiskaalisten välineiden kehittämisessä.

Euroopan investointitarpeet ovat merkittävät lähivuosina vihreän siirtymän sekä muuttuneen turvallisuuspoliittisen ympäristön takia. Näiden tarpeiden täyttämisessä keskeisiä ovat rahoitussektorin vakaus ja rahoituksen saatavuuden edistäminen. Tästä syystä pankki- ja pääomamarkkinaunionin saattaminen mahdollisimman nopeasti loppuun ja näiden myötä Euroopassa käytettävissä olevien pääomien kanavoiminen nykyistä tehokkaammin tarpeellisiin investointeihin on erittäin tärkeää. Hyvin toimiva rahoitusjärjestelmä mahdollistaa vakaan kasvun kohdentamalla resursseja tehokkaasti, hajauttamalla riskejä sekä tukemalla innovaatioita. Vähentämällä fragmentaatiota pankkiunioni ja pääomamarkkinaunioni lisäävät merkittävien mittakaavaetujen potentiaalia sekä EU:n finanssisektorin kilpailukykyä.

Kevään 2023 pankkiturbulenssi Yhdysvalloissa ja Sveitsissä muistutti siitä, että pankkien vakavat ongelmat voivat tulla vastaan nopeasti. Viranomaisten toimintavalmiudet on luotava etukäteen, sillä luottamus voi hävitä hyvin nopeasti. Pankkisektorin kriisinratkaisua on siis edelleen kehitettävä. Ratkaisun löytäminen komission kriisinratkaisu- ja talletussuojakehikon (CMDI) uudistuksessa edesauttaisi pankkiunionin viimeistelyä ja tarjoaisi lisää työkaluja erityisesti pienempien ja keskisuurten pankkien ongelmatilanteiden käsittelyyn. Lisäksi pankkiunioni tarvitsee edelleen kolmannen pilarin (eurooppalainen talletussuojajärjestelmä, EDIS), jotta sen viimeistely voidaan saattaa loppuun.

Pääomamarkkinaunionin kehittämisessä olisi syytä ottaa nopeasti merkittävä askel eteenpäin. Tarvitaan ehdotus konkreettisista toimista, joiden kautta päästään tavoitteeseen. EU:n pääomamarkkinat ovat alikehittyneet, yritysten rahoitus perustuu voimakkaasti pankeilta saataviin lainoihin, ja rajat ylittävät sijoitukset ovat pysyneet alhaisella tasolla. Pääomamarkkinaunionin kehittäminen parantaisi yksityisen sektorin mahdollisuuksia vihreän ja digitaalisen siirtymän investointien rahoittamisessa, edistäisi riskienjakoa jäsenmaiden välillä ja vahvistaisi EU:n strategista autonomiaa. Pääomamarkkinaunionia kehittämällä voidaan myös parantaa vähittäissijoittajien sijoitusmahdollisuuksia ja laskea sijoittamiseen liittyviä kuluja, mikä osaltaan edistäisi kansankapitalismia ja auttaisi ikääntyvän väestön toimeentulon turvaamisessa.

E-kirjeessä todetaan, että Suomi edistää pääomamarkkinaunionia ja pankkiunionin saattamista loppuun niin, ettei se lisää Suomen ja suomalaisen pankkijärjestelmän yhteisvastuuta. On mahdollista, että näin kategorinen linjaus vaikeuttaa ratkaisun löytämistä pankkiunionin viimeistelyyn. Sijoittajavastuun korostaminen on ollut pankkiunionin keskeinen piirre alusta alkaen. Lisäksi tarkoituksena on, että toimiala varautuu ennalta mahdollisiin kriisitilanteisiin

ja veronmaksajien taakka pienenee. Pankkiunionin alkuvaiheessa Suomi näki tärkeänä, että toimialan yhteisvastuuseen ei siirrytä liian nopeasti johtuen eri jäsenmaiden pankkisektoreiden hyvin erilaisista lähtötilanteista. Kansallisten pankkijärjestelmien taseet ovat tervehtyneet pankkiunionin alkuajoista. Pankkiunioni kuitenkin tarvitaan riippumatta siitä, mikä on pankkisektorin tila kullakin ajanhetkellä. Suomessa kotimaisten pankkien yhteenlaskettu tase suhteessa bruttokansantuotteeseen on EU-alueen suurimpia. Pankkien mahdollisia ongelmatilanteita tulevaisuudessa ei voida sulkea pois missään pankkiunionin jäsenmaassa.

Puhdas ja digitaalinen siirtymä

Vihreän siirtymän edistäminen, murrosteknologioihin investoiminen sekä häiriönsietokyvyn vahvistaminen tukevat strategista kilpailukykyä sekä osaltaan myös rahoitusjärjestelmän vakautta Euroopassa. Ilmastonmuutoksen vaikutukset, kuten voimistuvat sään ääri-ilmiöt, ovat lisääntyvässä määrin jo nähtävillä, mikä korostaa sopeutumiseen tarvittavien toimien sekä niiden riittävän rahoituksen tärkeyttä. Ilmastonmuutoksen torjunnan lisäksi luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen on tärkeää.

Tutkimuksen ja osaamisen jatkuvan kehityksen kautta luodaan vahva pohja tulevaisuuden innovaatioille, joilla varmistetaan kansallinen ja eurooppalainen kilpailukyky sekä kestävä talouskasvu. Teknologinen kehitys ja digitalisaatio vaativat panostusta osaamispohjan vahvistamiseen. Strategisessa agendassa tulisi kiinnittää vielä enemmän huomiota teknologisiin kyvykkyyksiin sekä nk. datatalouden sisältämiin mahdollisuuksiin ja korostaa datan jakamisen, yhdistettävyyden ja yhteen toimivuuden tärkeyttä. Datan nykyistä tehokkaamman hyödyntämisen avulla syntyvät kerrannaisvaikutukset ovat strategisesti tärkeitä mahdollistaen toimialojen innovaatioekosysteemit sekä mm. tekoälyn mahdollisuuksien täysimääräisen hyödyntämisen. Datan käytön tehostaminen myös edesauttaa tasapuolisten kilpailuedellytysten ja uusien datatalousratkaisujen syntymistä. Lähtökohtana tulee olla jaetun datan käyttäminen eettisesti niin, että yksilöiden, yritysten ja yhteiskunnan edut ovat tasapainossa.

On syytä myös kiinnittää huomiota siihen, että eurojärjestelmä valmistelee mahdollisuutta tuoda digitaalinen euro eurooppalaiseksi maksuvälineeksi käteisen rinnalle. Tämä on hyvin perustavanlaatuinen hanke maksamisen vaihtoehtojen kehittämiseksi. Digitaalisen euron ydintavoitteet liittyvät eurojärjestelmän tehtävään huolehtia maksu- ja selvitysjärjestelmien luotettavuudesta ja tehokkuudesta digitalisoituvassa maailmassa. Toteutuessaan digitaalisten eurojen liikkeeseenlasku varmistaisi keskuspankkirahan asemaa ja ylläpitäisi luottamusta koko rahajärjestelmään. Lisäksi digitaalinen euro vahvistaisi Euroopan strategista riippumattomuutta ja edistäisi kilpailua vähittäismaksamisessa euroalueella.

On tärkeää kiinnittää huomiota kyber- ja hybridivaikuttamiseen osana kokonaisturvallisuutta ja rahoitusjärjestelmän vakautta digitalisoituvassa maailmassa. Kyvykkyydet ja toimintavarmuus kyber- ja hybridivarautumisessa paranevat jatkuvasti. Kotimaista ja pohjoismaista tietoturvaosaamista voitaisiin hyödyntää nykyistä laajemmin ja viedä myös EU:n alueelle.

Kimmo Virolainen

8.3.2024
SP/FIVA-EI RAJOITETTU

Julkinen SP/2024/129

Huomiota on syytä kiinnittää myös tekoälyavusteisen rikollisuuden yleistymiseen. Kriittisen infrastruktuurin ja tulevaisuuden teknologiaratkaisujen ohella on tärkeää panostaa digitaalisiin identiteettiratkaisuihin, joiden avulla tiedon tuottajan aitous voidaan varmentaa luotettavasti digitaalisissa ympäristöissä. Sääntelyn avulla on ensiarvoisen tärkeää kasvattaa koko järjestelmän kriisinsietokykyä.

Kokonaisturvallisuus ja vahvempi Eurooppa

E-kirjeessä esitetty näkemys, jonka mukaan EU:n tulee olla nykyistä vahvempi geopoliittinen toimija, on kannatettava. Euroopan nopeasti ja merkittävästi muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää uudenlaista panostamista EU:n kumppanuuksien edistämiseksi ja globaalin roolin kasvattamiseksi. Vahva talous parantaa edellytyksiä EU:n nykyistä merkittävämmälle geopoliittiselle roolille. On erittäin tärkeää, että EU antaa vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukeaan Ukrainalle niin kauan kuin on tarpeen.

E-kirjeessä korostettu tarve vahvistaa unionin kriisinsietokykyä eli kokonaisvaltaista ja laaja-alaista varautumista mahdollisiin tuleviin kriiseihin on kannatettava. On hyvä, että Suomi edistää rahoituksen kohdentamista kokonaisturvallisuutta ja EU:n ulkorajoja vahvistaviin toimiin sekä varautumista toimintaympäristön muutoksesta syntyviin kyber- ja hybridiuhkiin. Vahva ja toimiva rahoitussektori siihen kuuluvine maksujärjestelmineen on tärkeä pilari kokonaisturvallisuuden kannalta ja sen kriisinsietokyvyn vahvistaminen on tärkeää. Kokonaisturvallisuusajattelun ja suomalaisen huoltovarmuuskonseptin edistäminen myös EU-tasolla on toivottavaa.